NUMMER 12. — 1 — 26 JULIJ 1834.

NEDERLANDSCHE STEMMEN

OVER

GODSDIENST, STAAT-, GESCHIED- EN LETTERKUNDE.

Gelijk er geschreven is: Ik hebbe geloofd, daarom heb ik gesproken, zoo gelooven wij ook, daarom spreken wij ook.
2 COR. IV: 13.

HET WOORD GODS, PROPHETISCH.

De God, van wien het Woord des Bijbels is, is een eeuwig God. Die is, die was, en die zijn zal, is Zijn Naam. Zoo is ook Zijn Woord. Met het voorledene en het tegenwoordige is ook het toekomſtige onafſcheidbaar deszelfs onderwerp en inhoud. Het Woord Gods is uit zijnen aart prophetisch. Daardoor tevens is het in overeenſtemming met de behoefte van den mensch, die ook in zijnen val en zondeſtaat zelven nog ſteeds de kenmerken behield, dat hij oorſpronklijk naar Gods beeld geſchapen werd, en dat hem, naar zijnen aart, de toekomst zoo wel als het voorleden mag en noodwendig moet bezig houden. Van daar bij alle volkeren der aarde van alle tijden, van alle plaatſen, in allerlei toeſtanden van ruwheid of beſchaving, die zucht naar de kennis der toekomst, zich openbarende in velerlei verſchijnſelen, als: orakelen, waarzeggingen, droomen, in welke de bloote inbeelding, of bedriegerij zelve de dieper waarheid, die ten grondſlag ligt, bewijzen en huldigen. Want het is in alle opzichten, en in alle vakken waar, dat er geene nabootſing, geen verdichtſel beſtaat, waarvan niet ergens de waarheid aanwezig is; geen valſche munt zou immer geſlagen worden, beſtond er geen echte; geen valſche Godsdienst, of gehuichelde Godsvrucht zoude er zijn, indien er niet eene waarachtige was; geen verdichte openbaring, zonder ééne wezenlijke van God afkomſtige, waarvan alle de overigen of verbastering of namaakſel zijn. En dus is het insgelijks met prophecy. God heeft inderdaad aan menſchen toekomende dingen geopenbaard, en dat van den beginne, en doorgaande, door alle tijden heen, die in de Heilige Schriften beſchreven worden, en ook daarna. Men opene ſlechts die Schriften, en overal zal men bevinden dat derzelver groote inhoud, kenmerk, ziel en leven, belofteniſſen en aankondigingen zijn aangaande toekomende tijden en gebeurteniſſen, dat is prophecy. Deze voorzeggingen nu, elkander opvolgende, aan elkander verbonden, maken te zamen ééne lijn uit, die als een ſtraal van hemellicht de eeuwen en lotgevallen der wereld doortrekt en verheldert. Het is toekomst, wat de HEERE na den zondeval aan het eerſte menſchenpaar bekend maakt; het is de geſchiedenis der nog niet geborene menschheid, de toekomst van alle volkeren der aarde, vervat in weinige woorden van genade en van oordeel (Gen. III. v. 14—19). Het is toekomst, wat de Aartsvader des menschdoms na den zondvloed uitſpreekt, als hij Japhet de inwoning in de tenten Sems toezegt, en Kanaän hem ten knechte maakt (Gen. IX. v. 25—27). Het was toekomst wat God aan Abraham verſprak, en waarop Hij zijne hope richtte, zeggende: *In uwen zade zullen gezegend worden alle de volken der aarde; als de ſterren aan den hemel zoo zal uw zaad zijn*; en, *uw zaad zal vreemd zijn in een land, dat haarlieden niet en is, en zij zullen hen dienen, en zij zullen ze verdrukken vier honderd jaar.* Het was toekomst, waarop Isaac en Jacob zoowel als Abraham zagen en zich verblijdden, daar zij zelve *in het land der belofte inwoonden als in een vreemd land* (Heb. XI. v. 9.) Het was toekomst, waarop en Jacob en Joſeph de ſtamvaders van Israël wezen op hunne ſterfbedden (Gen. XLIX. en L. v. 24 en 25). Het was toekomst, wat aan Moſes toebetrouwd werd, wat hij zijn leven lang voor oogen had en Israël voor oogen hield, en waarvan hij ten einde toe propheteerde (Deut. XXXII. en XXXIII.). Het is toekomst, wat God aan *den man naar zijn harte* laat bekend maken (2 Sam. VII), wat deze alle zijne dagen lang bezingt (Hand. II. v. 25 en volg.), en waarvan zijne laatste woorden roemende getuigen (2 Sam. XXIII. v. 1 en volg). Toekomst is het, wat God aan Israël door den mond van alle Zijne propheten, nevens hunne zonden en Zijne gerechtigheid tot troost of bedreiging bekend maakte, en Hij ſtelt die voorzegging van toekomende dingen tot het

kenmerk Zijner waarheid tegen over de afgoden: *Verkondigt dingen die hier na komen zullen, opdat wij weten dat gij goden zijt! — Ik ben de* HEERE, *dat is mijn naam: en mijne eere zal ik geenen anderen geven, noch mijnen lof den gesnedenen beelden. Ziet de voorgaande dingen zijn gekomen: en nieuwe dingen verkondige ik; eer dat zij uitspruiten, doe ik ulieden die hooren* (Jes. XLI. v. 23. XLII. v. 8, 9). Maar ook en evenzeer aan de Apostelen, en door hen aan de Kerk des Nieuwen Testaments wordt de Heilige Geest beloofd niet alleen als de *Leidsman in alle waarheid*, maar ook als *de Verkondiger der toekomende dingen* (Joh XVI. v. 13). Prophecyen, zoowel als leeringen en vermaningen, doorloopen het gantsche Evangelie, de prediking door den mond des Heeren en die door de dienst Zijner jongeren. Het Boek der Openbaring van Joannes, dat alles verzegelend slotgeschrift des gantschen Bijbels, is een boek der prophecy. *De Heere, de God der heilige Propheten heeft zijnen Engel gezonden, om zijne dienstknechten te toonen hetgene haast moet geschieden. Zalig is hij die de woorden der prophetie dezes boeks bewaart* (Openb. XXII. v. 7).

Doch daar is meer! Alle die voorzeggingen, alle die beloften van den beginne der wereld aan, vereenigen zich in één middenpunt, hebben één groot, een éénig voorwerp, waarvan zij uitgaan, waarop zij uitkomen: de belofte van den Christus. Als onmiddelijk na den val, vijandschap wordt gezet tusschen den Verleider en de moeder des menschdoms, en van *het zaad der vrouw* voorzegd wordt, dat het *den kop der slang zal vermorselen*, zoo is *dat zaad* niet bloot in het algemeen *het menschelijk geslacht*, maar zeer bepaald en bestemd Hij, van wien de Apostel getuigt: *wanneer de volheid des tijds gekomen is, heeft God zijnen Zoon uitgezonden, geworden uit eene vrouw, geworden onder de Wet* (Gal. IV. v. 4). En insgelijks als aan Abraham beloofd wordt dat in *zijnen zade* de geslachten der aarde gezegend zullen worden, zoo verklaart dezelfde Apostel uitdrukkelijk: dat zaad wordt niet verstaan van *velen*, maar van *éénen*, dat is CHRISTUS (Gal. III. 16). Als God aan David toezegt, dat *zijn zaad in eeuwigheid bevestigd zal worden, zijn troon opgebouwd van geslachte tot geslachte* (Ps. LXXXIX enz.), zoo is de vervulling dezer woorden wel aanvankelijk zichtbaar in de langdurige en onafgebrokene opvolging van Davids afstammelingen op den troon van Juda; maar den vollen en wezenlijken zin der Goddelijke belofte openbaart ons de Engel als hij de geboorte des Heeren Jezus aankondigt: *En God de Heere zal hem den troon zijn vaders Davids geven. En hij zal over het huis Jacobs Koning zijn in der eeuwigheid, en zijns Koninkrijks zal geen einde zijn.* Van al wat in de Wet, de Propheten, en de Psalmen, dat is, geheel het getuigenis des O. T. geschreven is, is Jezus Christus, de lijdende en verheerlijkte, de vernederde en eeuwig verhoogde Godmensch, en zijn koninkrijk, het uiterste einde; en alle de beloftenissen Gods voor tijd en eeuwigheid hangen met deze hoofd- en moederbelofte zamen, zijn er in begrepen, *zijn in den Zone Gods Jezus Christus, Ja, en zijn in Hem Amen* (2 Cor. I. 20). Hij zal *komen*, Hij zal *wederkomen*; zie daar de ziel, het leven, het wezen aller reeds vervulde en nog onvervulde prophecy.

Doch deze prophecyen (wij merkten het reeds bij eene vroegere gelegenheid aan) bestaan niet slechts in *woordelijke*, maar ook in *zakelijke* aanduidingen. Bij wege van Goddelijke raadselen, die hunne oplossing alleen door Christus, en in Christus vinden, gaf de Heilige Geest vele dingen te kennen in typen en voorbeelden, dat is, door middel van bezielde en onbezielde voorwerpen, heilige menschen en geheiligde zaken onder de schaduwbedeeling des O.T., van welke de overal harmonieerende beteekenis kan worden nagegaan, en tot bestemde, ja, onbedrieglijke uitkomsten leiden, als eenmaal de sleutel, of mag het zoo uitgedrukt worden, het alphabet dezer zinnebeeldige taal gekend is. *Overal*, zegt een oud schrijver (*), *heeft God het beeld van zijnen Christus gegraveerd of ingeweven. De offeraar zoo wel als de offers droegen dat beeld, en daar was in den tabernakel of tempel geen plaats, geen dienstvat of sieraad, dat niet als het ware het cijfer en zegel droeg van den Heere des huizes.* Zoo was het dan prophecy, als onophoudelijk 's morgens en 's avonds, dagelijks en op den Sabbath, op den jaarlijkschen Verzoendag en alle de feesten, lammeren, runderen, bokken ten offer geslacht of verbrand werden: waardoor (behalve nog menige bijzonderheid bij het licht des Nieuwen Testaments volkomen helder geworden (†)) in de eerste en voornaamste plaats dit aangeduid werd: dat de vergeving der zonde verworven moest worden door bloedstorting; dat *met ééne offerande*, waarvan Christus te gelijk de offerende Hoogepriester en het geofferde Lam zoude zijn, *in eeuwigheid volmaakt stonden te worden degene die geheiligd worden* (Heb. X. v. 14); in één woord, dat een plaatsbekleedende Lijder en Vloekdrager eenmaal *onzer aller ongerechtigheid op zich zoude doen aanloopen en door zijne straffe ons den vrede, door zijne striemen ons genezing aanbrengen* (Jes. 53.) Zoo was het dan prophecy, in diepzinnige maar heerlijk zamenhangende beeldspraak, als de *verborgenheid der Godzaligheid*, de woning Gods onder de menschen, de menschwording en het lijden des Zoons (1 Tim. III. 16) werd aangeduid door de Arke des Verbonds, door het schijnsel der heerlijkheid op den Tabernakel, en in het binnenste des heiligdoms, door het voorhangsel, dat is *zijn vleesch* (Heb. X. v. 20) en alle die Levitische inzettingen waarvan (Heb. IX. v. 5 en 8) de Apostel zoo duidelijk te kennen geeft, dat zij stuk voor stuk beteekenis hadden, als van den Heiligen Geest. Zoo is het insgelijks niet alleen historie, maar ook prophecy, als wij alle de Bijbelheiligen des O. T. door vernedering en smerten en vele beproevingen tot heerlijkheid zien verheven of hersteld; Joseph uit de kuil, door het huis van Potiphar en den kerker henen, opgeleid en verhoogd tot eenen Redder zoo zijner eigene broederen, als der volkeren van Egypte en van Kanaän; Moses, als een jonggeboren wicht op de wateren drijvende, na veertig en nog eens veertig jaren van opleiding en afzondering tot een verlosser, wetgever en middelaar voor het hem miskennende Israël; David, te Bethlehem geboren en van achter de kudde geroepen, gezalfd tot een Herder en Koning over het volk van God, maar in

(*) DES BERGERIES, *Moïse sans voile*, Chap. I.
(†) Heb. XIII. v. 11—15.

het bezit van het hem gegeven koninkrijk eerst na vele gevaren en verdrukkingen gefteld. Alle deze en zoo vele andere mannen Gods, als ons beftek hier niet toelaat op te noemen, zijn en blijven voor de Kerk des Nieuwen, even als zij het waren onder de bedeeling des Ouden Testaments, voorbeelden zoowel als getuigen dier veel bevattende waarheid, door den Heere zelven uitgefproken: *Moest de Christus niet lijden, en alzoo in zijne heerlijkheid ingaan?* Luc. XXIV. v. 26.

Zie daar, opdat wij het in het voorbijgaan opmerken, eenige beginfelen dier typifche Bijbelkennis of Godgeleerdheid, door de Christenkerken der vroegere dagen zoo hoog gewaardeerd, door de halve wijsheid onzer eeuw met al wat innig en diepzinnig is, of fmadelijk ter zijde geworpen of onaangeroerd gelaten. Neen! het zijn geene fpelingen van fcherpzinnige Coccejanen, of welmeenende maar bekrompene Kerkvaders, geene inbeeldingen van de fchool van Philo of Origenes, maar het is het onderwijs der Apostelen, het is de harmonie van geheel de Schrift, van geheel de fchepping, het is de uitfpraak van den Heiligen Geest, waarop de leer der prophetifche typen gegrondvest is. Dat Melchifedek door zijnen naam reeds, en ampten, en korte maar gewichtige verfchijning in het boek van Genefis (XIV, v. 18—20), een voorbeeld was van Jezus Christus, den *Koning van gerechtigheid en vrede*, *en Hoogepriester in der eeuwigheid* (Heb. VII.), dat leert ons tot in de fijnfte bijzonderheden, geene menfchelijke fpitsvondigheid, maar Apostolifche waarheid en eenvoudigheid. Insgelijks dat Sara en Hagar, Ismaëls fpot en Isaäcs kindfchap perfonen en zaken zijn, die eene *andere*, eene hoogere *beduidenis* hadden, leert ons wederom geen menfchelijk gezag, maar de Apostel, *geroepen niet van menfchen, noch door een mensch, maar door Jezus Christus en God den Vader, die hem uit de dooden opgewekt heeft* (Gal. I. v. 1. IV. v. 11 enz.) Laat het dan nu zoo zijn (want waarom zoude het niet gewillig erkend worden?) dat ook in deze ftoffe menfchelijk vernuft of verbeelding hooi en ftoppelen, zoo wel als goud en edelgefteente, op het fundament der Apostolifche leere gebouwd hebbe! Zal de gedeeltelijke dwaling in de toepasfing de waarheid Gods te kort doen? Of ligt niet meermalen de verhevenfte waarheid op een handbreed afftand van de onzinnigfte inbeelding? Of beflischt niet op het fnarentuig de ruimte van een halven vingertop de juist- of valschheid van den aan te geven klank? Ook in de Godgeleerde befchouwingen is *geoefendheid der zinnen tot onderfcheiding* een eerfte vereischte. Doch daar zijn ook tot te gemoet koming van verkeerde opvattingen beginfelen aan te wijzen; wij bepalen ons, onder menig ander, bij deze drie. Eene goede typifche Godgeleerdheid offert nimmer den letterlijken zin aan de geestelijke beduiding op, maar leidt deze af uit genen, en bevestigt alzoo beide gelijktijdig; als Paulus ter ftraks aangehaalde plaatse in den perfoon van Melchifedek, in de gefchiedenis van Abrahams huisgezin, verborgenheden van prophecy en geestelijke beteekenisfen ontdekt, dan doet hij dit niet ten koste, maar op grond van de historifche waarheid zelve. Eene goede typifche Godgeleerdheid geeft evenmin aan de *woorden* der Schrift meer dan éénen zin, maar zoekt de dieper en rijker leering in de beduidenis der *zaken*, door de woorden uitgedrukt; als b. v. dezelfde Apostel ons leert, dat *het dekfel*, *hetwelk Mofes op zijn aangezicht legde*, *tot op den dag van heden den kinderen Israëls bijblijft in het lezen van het Nieuwe Testament* (2 Cor. III. 13—16), zoo hecht hij aan dat woord *dekfel* geen tweederlei beteekenis, maar hij ontdekt de prophetifche bedoeling van den Heiligen Geest met de *zaak*. Eindelijk, eene goede typifche Godgeleerdheid werkt niet met eigen verbeelding en menfchelijk vernuft, maar met het getuigenis van God, vreezende *wijs te zijn boven hetgene gefchreven is*, maar juist daarom niet vreezende door onderzoeking en vergelijking der Schrift tot fteeds verdere ontwikkeling en uitkomften te geraken, tot opbouwing in *de waarheid die naar de Godzaligheid is*. Zij beijvert zich de voorgetrokkene lijnen alleenlijk te verlengen naar dezelfde regelmaat, dat is, in dezelfde richting, binnen denzelfden omtrek, en altijd uit hetzelfde middelpunt, hetwelk is de belofte van den Christus, Zijn werk, Zijn zoenlijden, Zijne kerk, Zijne heerlijkheid.

Van alles dan, dat gefchreven is, is prophecy, en wel bepaaldelijk Mesfiatifche prophecy het einde, het levensbeginfel, de fleutel. Men onderfcheidt uit den aard der zaak, in onze tegenwoordige bedeeling, die prophecy in reeds vervulde en nog onvervulde voorzeggingen. De vervulde zijn met het zoenlijden dat op Golgotha *volbracht* werd, hetgeen dat aanvankelijk ook van de heerlijkheid alreede gezien werd, de opftanding, de hemelvaart, de uitftorting des H. Geestes, de uitbreiding der kerk onder de volkeren der wereld. De onvervulde vereenigen zich wederom als in één middel- en brandpunt op die groote heilverwachting der Kerk naar het woord: des Heeren *wederkomst*. Daarin is dan noodwendig tevens vervat al hetgeen dat, in gelijkvormigheid en gemeenfchap met haar verheerlijkt Hoofd, aan die Kerk voorzegd is van verdrukkingen en benaauwingen tot op den dag der volkomene verlosfing (Luc. XXI. v. 28). Doch als gezegd is, alle deze verwachtingen zoo van oordeelen over de wereld, als van heerlijkheid voor de Kerk, voor oud-Israël, voor geheel de aarde, zijn onaffcheidbaar te zaam verbonden met-, zijn te zamen gevat in ééne perfoonlijke openbaring of toekomst (παρουσία, ἐπιφανεία) van Christus. Hij, *die eenmaal geofferd werd om veler zonden weg te nemen, zal ten anderen maal zonder zonde gezien worden van degene die hem verwachten tot zaligheid* (Heb. IX. 28).

Op deze openbaring van den Mesfias in heerlijkheid, en eene daarmede gepaard gaande wederoprichting van Davids troon, van Israëls ftammen, mitsgaders onderwerping aller Heidenen het zij onder de ftraffende roede (Ps. II.), of onder den gouden fcepter (Ps. XLV, LXXII.) van dien beloofden Goël en Koning, wijzen Pfalmen en Propheten, mitsgaders de fchaduwen en voorbeeldingen van Israëls gefchiedenis en de ceremoniewet van Mofes. De Joden, die zich aan den lang verwachten Davids Zoon ergerden, toen hij verfcheen, zondigden niet daarin, dat zij heerlijkheid en een Koninkrijk van en met Hem verwachtten, maar dat zij zich ftieten aan dat gene, zonder hetwelk dat Koninkrijk niet opgericht kon worden, aan die vernedering, aan dat lijden, aan dat kruis, aan die uitwendige *gedaante-*

looſheid (Jeſ. LIII.), waarvan even ſtellig geſchreven ſtond, als van de *heerlijkheden, daarna volgende* (1 Pet. I. v. 11.). De Heere zelve, en de door zijnen Geest gedrevene Apostelen, ſcheiden deze dingen niet van elkander. Nimmer ſpreekt Jeſus van Zijne heerlijkheid, dan in verband met Zijn lijden, en als het vruchtgevolg daarvan (Luc. IX. v. 22—32.); maar ook nimmer van vernedering en lijden, dan in verband met de heerlijkheid en het Koninkrijk (Luc. XXII. v. 27—30. 2 Tim. II. v. 11, 12.). Daar henen ſtrekken zijne leeringen, voorzeggingen, gelijkenisſen: *Ik ga henen, en kome weder* (Joh. XIV. v. 3.); — *het teeken van den Zoon des menſchen zal in den hemel verſchijnen, en dan zullen alle de geſlachten der aarde weenen, en zullen den Zoon des menſchen zien komende op de wolken des hemels, met groote kracht en heerlijkheid* (Matth. XXIV. v. 30.). — *Het Koninkrijk der hemelen zal gelijk zijn tien maagden welke hare lampen namen, en gingen uit, den Bruidegom te gemoet. — En te middernacht geſchiedde een geroep, ziet, de Bruidegom komt, gaat uit hem te gemoet. — Zoo waakt dan, want gij weet den dag niet, noch de ure, in dewelke de Zoon des menſchen komen zal* (Matth. XXV.). Insgelijks bij de inzetting van het Paſcha des Nieuwen Testaments, het Heilige Avondmaal *tot Zijne gedachtenis*, verbindt Hij de leere der verzoeninge van de zonden in Zijn bloed (dat is, het doel Zijner eerſte komst) met de verwachting Zijner tweede, die tot heerlijkheid en oordeel. *Zoo dikwijls gij dit brood zult eten, en dezen drinkbeker zult drinken, zoo verkondigt den dood des Heeren*, TOT DAT HIJ KOMT (1 Cor. XI. v. 26.). Als voorts in de oogenblikken, die 's Heeren wederopneming ten hemel voorafgaan, de discipelen vragen, of de tijd der wederoprichting van Israëls koninkrijk daar was, zoo leert hun het antwoord geene verwerping maar bevestiging dezer heilverwachting, alleenlijk het kwam hun nog niet toe te weten *de tijden en de gelegenheden* (Hand. I. v. 6 en volg.). Straks daarna, op het Pinkſterfeest der uitſtorting van den Heiligen Geest, is de dag, de wederkomst des Heeren, het eerſte dat Petrus uit die gebeurtenis afleidt, uit den Propheet Joël aan de Israëlitiſche natie verkondt (Hand. II. v. 14—21.); en insgelijks in de prediking bij gelegenheid van de genezing des kreupelgeborenen (Hand. III. v. 12. en volg.): *Betert u, en bekeert u, op dat uwe zonden mogen uitgewischt worden: wanneer de tijden der verkoeling zullen gekomen zijn, van het aangezicht des Heeren, en Hij gezonden zal hebben Jezus Christus, die u te voren gepredikt is, welken de hemel moet ontfangen tot de tijden der wederoprechting aller dingen, die God geſproken heeft door den mond aller zijner heilige Propheten van* (*alle*) *eeuwe.* Aan de Gemeenten uit de Heidenen wordt ſteeds dezelfde toekomst voorgehouden. Het is Israëls bekeering in het laatſte der dagen, *en de Verlosſer, komende uit Sion* (Rom. XI. 26.). Het is de *opſtanding der genen die Christi zijn in zijne toekomſte* (*de opſtanding der rechtvaardigen*, overal in de Schrift ook ten opzichte van den tijd zeer naauwkeurig onderſcheiden van de *algemeene* opſtanding ten laatſten oordeele); *de overgeving van het koninkrijk aan God den Vader, de te niete doening van alle heerſchappij en macht en kracht, en van den laatſten vijand, den dood* (1 Cor. XV. v. 20. en volg.). Het is de *tot één vergadering van alles in Christus beide dat in den hemel is en dat op de aarde is* (Eph. I. v. 9.). Het is de aanbeveling van eenen *wandel in de hemelen*, WAARUIT *wij ook den Zaligmaker verwachten* (*namelijk*) *den Heere Jeſus Christus, die ons vernederd lichaam veranderen zal op dat hetzelve gelijkvormig worde zijnen heerlijken lichame na de werking waardoor hij ook alle dingen hem zelven kan onderwerpen* (Phil. III. v. 20, 21.). Het is eene *openbaring in heerlijkheid* (φανερῶσις) *van Christus die ons leven is, en van de genen wier leven met Hem verborgen is in God, met Hem* (Col. III. v. 1—4.). Het is eene *wederbrenging der genen die in Jeſus ontſlapen zijn, met Hem in zijne toekomſte*, wanneer *Hij zelve met een geroep, met de ſtem des Archangels, en met de bazuine Gods zal nederdalen van den hemel* (1 Theſſ. IV. v. 14—17.). Het is eene openbaring (eerst) van *den mensch der zonde, den zoon des verderfs, den ongerechtige, dien de Heere verdoen zal door den geest Zijnes monds, en te niet maken door de verſchijning Zijner toekomst* (2 Theſſal. II. v. 1—8). Het is *het oordeel* (de regeering) *van Jeſus Christus over levenden en dooden in zijn Koninkrijk* (2 Tim. IV. v. 1.). Het is de *zalige hoop en verſchijning der heerlijkheid van onzen grooten God en Zaligmaker Jeſus Christus* (τοῦ μεγάλου θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ χριςοῦ, Tit. II. v. 13.). Op deze ontzachelijke gebeurtenis, als op het ſlot en de kroon van alles, wijst ons ook de Apostel Jacobus (v. 8): *Weest lankmoedig, verſterkt uwe herten: want de toekomst des Heeren genaakt.* Petrus insgelijks ſpreekt van *eene zaligheid die bereid is geopenbaard te worden in den laatsten tijd* (1 Pet. I. v. 5.); van eene *onverwelkelijke kroone der heerlijkheid, die behaald wordt als de Overſte Herder verſchenen zal zijn*, (v. 4.); van *het einde aller dingen, dat* NABIJ is (1 Pet. IV. 7.), nademaal *één dag bij den Heere is als duizend jaren, en duizend jaren als één dag* (2 Pet. III. v. 8.); *van den dag des Heeren, die komen zal als een dief in den nacht; het voorbijgaan der hemelen, het branden en vergaan der elementen, de nieuwe hemelen en de nieuwe aarde, in dewelke gerechtigheid woont* (2 Pet. III. v. 7—14.). Op diezelfde toekomst wijst Apostel Judas met de woorden van Henoch (Jud. XIV. v. 24); en ten ſlotte van allen de Openbaring van den Apostel-Propheet Joannes, in welke die groote heilverwachting der eeuwen, de verſchijning van Jeſus Christus tot in bezitneming van Zijn Koninkrijk over de aarde, aan de kerk wordt vertoond in woorden en toonen, verwen en beelden, van Moſes en alle de Propheten des Ouden Testaments ontleend, maar zamengeſmolten in de taal des Nieuwen, tot een nieuw, een volheerlijk geheel van prophecyen des oordeels en der beloftevervulling, der verwoesting en der wederoprichting, der heerlijkheid en des toorns. Met deze woorden: *Ziet, ik make alle dingen nieuw! — Ziet, ik kome haastelijk, en mijn loon is met mij. — Ja, ik kome haastelijk, Amen!* kondigt de Heere zelve bij dit ſlot van alle de getuigenisſen Gods, het einde aan, waarop door alle eeuwen heen de oogen Zijner kerke moesten gericht zijn, de volheid van al het beloofde aan Adam, Abraham, en Israël, de morgenſterre der ver-

wachting van alle de gemeenten, in alle hachelijke tijden voor Kerk en wereld, allerbijzonderst in de onze! Het Woord van God is prophecy van het begin tot het einde. *En zalig is hij, die leest, en zijn zij, die hooren de woorden dezer prophetie, en die bewaren 't gene in dezelve geſchreven is, want de tijd is nabij*, zegt geen mensch, maar de Heere (Openb. I. v. 3.). Bij Hem zij ons harte, *die wederkomt met de wolken des hemels, en alle ooge zal hem zien, ook de gene die hem doorſtoken hebben, en alle geſlachten der aarde zullen over hem rouw bedrijven: Ja, Amen.* (Openb. I. v. 7.)!

EEN WOORD OVER NIET-KERKELIJKE GODSDIENST-OEFENINGEN (KONVENTIKELS).

De achtingwaardige Dr. J. F. VON MEIJER, een man, die offschoon te Frankfort een regeringsambt bekleedende, aan de beoefening van generlei wetenſchap vreemd is, en aan Christendom en Christelijke Godgeleerdheid gewichtige diensten heeft bewezen, verklaart in een zijner diepdoordachte werken (*Blätter für höhere Wahrheit*, Band V.) zijn gevoelen over de zoogenaamde konventikels op de volgende wijze:

»Ieder Christen heeft de bevoegdheid en roeping om tot zijne naasten te zeggen: kent den Heere! Ieder huisvader, iedere huismoeder behooren hunne huisgenooten tot Christelijke godsvrucht, tot het gebed en het lezen van Gods woord te vermanen, en zelfs met en voor hen huisſelijke Godsdienstoefening te houden. Willen zich verſcheiden vrienden tot een dergelijk ſtichtelijk doel veréénigen, zoo is daar tegen op zich zelf niet alleen niets aan te merken, maar de Overheid moet het zelfs gaarne zien, en bevorderen. Eene vergadering tot opwekking des gemoeds heeft althans evenveel aanſpraak om te worden geduld, als zamenkomsten om te ſpelen, te danſen, te drinken, enzv. Laat zich in deze laatſte eenige onbetamelijkheid, die reden tot openbare ergernis geeft, beſpeuren, zoo worden zij daarom nog niet verboden; men ſluit ze ſlechts in den hoogſten nood. Wanneer zich nu in zoogenaamde godsdienstige oefeningen (welke eenige Predikanten niet mogen lijden, omdat er van eenen bijbelſchen Christus, dien zij niet meer prediken, wordt geſproken) iets onbetamelijks dat ergernis geeft, gebeurt, zoo moest men ſlechts op dezelfde wijs handelen. De wanorde moet geweerd en geſtraft worden; de zaak zelve moet beſcherming genieten, en men verbiede die ſlechts, wanneer de wanorde op geene andere wijze kan worden beteugeld.”

»Mocht echter de Overheid zich genoopt vinden om eenige Christelijke zamenkomst te verhinderen, zoo moeten derzelver leden dit niet aanſtonds als een verbod van het waarachtig Christelijk geloof (hetgeen eigenlijk niet kan verboden worden:) noch als eene vervolging van het Christendom aanmerken. Daar men gehouden is de Overheid te gehoorzamen in al wat niet wezenlijk tot de eeuwige zaligheid vereischt is, en eene bepaalde wijze om zich en anderen te stichten, hier blijkbaar niet toe behoort, wijl soms een enkel woord van gepaste vermaning op een zondig gemoed meer werkt dan het bijwonen der ijverigste predikatie, die vrij wat hooger doelt; zoo kan wellicht zulk een verbod eener (zelfs onchristelijke) Overheid een middel worden in de hand Gods (die, als wij bemerkten, op allerlei wijzen zielen kan redden) om daar, waar nog geen sectengeest of dweepzucht heerscht, te voorkomen dat die plaats grijpe, terwijl zij mogelijk inderdaad aanstaande zijn. Heeft dus de Overheid ook al geen recht om ware Christelijke ſtichting te verhinderen, in welken vorm zij ook gegeven worde; zoo moeten toch ingeval van verhindering de verongelijkten bedenken, dat hun niets anders wordt ontnomen, dan de onwezenlijke vorm, waarachter wellicht een heimelijk gevaar loerde.”

Tot dus verre de wijze V. MEIJER. Voor Duitschland geſproken, hebben deze aanmerkingen ook een wezenlijk belang voor Nederland. Het mag echter tevens niet ontkend worden, dat een land, hetwelk tachtig jaren lang goed en bloed met den volhardendſten ijver heeft prijs gegeven en opgeofferd, om naar het geweten God den Heer in vrije godsdienstoefening te dienen, en daaraan het beſtaan zelf verſchuldigd is; dat een Staat, waarvan de Stichter met veegen mond verklaarde, dat hij geen drie dagen zonder vrije oefening der zuivere leer beſtaan kon; dat een Volk, hetgeen weleer een *theologizerend* volk mocht genoemd worden (1); dat zulk een Land en Natie, wellicht meer dan eenige andere, op vrijheid ten deze mag aanſpraak maken, als in hare volksherinneringen en zeden op het onuitwischbaarst ingegrift en als vastgewasſen (†). Mocht de listige vijand des menschdoms, ſteeds bereid om in het verborgen onkruid, ook onder de beste tarwe, te zaaien, nergens in Nederland harten beſluipen, die zich voor de waarheid openen, om deze vrijheid op eene ergerlijke wijze te misbruiken; mocht hij nimmer der Overheid ingeven om eene niet misbruikte vrijheid te beſnoeien, zoowel geſchikt om Hem te vereeren die beloofd heeft tegenwoordig te zijn, waar twee of drie in Zijnen naam vergaderen!

AMSTERDAM.

Het is meermalen opgemerkt, dat hetgene van ouds onze Nederlandsche, bijzonder onze Hollandſche landaart onderſcheidt, juist het tegendeel is van het gene men gewoon is *vroegrijpheid* te noemen. In de geſchiedenis der ontwikkeling van het Europeeſche volkswezen, zoo wel als in die der gezegende Kerk-hervorming, zien wij dit afgezonderd plekje grond, dat wij met dankbaarheid tot God ons Vaderland roemen, eerder laat en langzaam, maar dan ook zeker en geregeld door de hand eener goedertierene Voorzienigheid bearbeid, en tot gewichtige doeleinden, en duurzame uitkomſten gevormd. Dezelfde opmerking, die op dat vaderland in het algemeen past, geldt, mag men zeggen, van deszelfs hoofdſtad zeer bijzonder. In orde van tijd is zij nagenoeg de laatſte van alle voorname Europeſche

(1) W. A. Ockerſe. Ontw. van eene algem. Charakterkunde, III Stuk, bl. 132.

(†) Men zie vooral VOETIUS, *Polit. Eccles.* Pars II. Lib. II. Tract. IV. cap. 2. pag. 525.

ſteden, met betrekking tot hare verheffing tot eene eigenlijke vrije ſtad en *poorte*. Niet alleen de ſteden der Zuidelijke Nederlanden, als welke bijna altijd en in alles die van ons Noorden zijn voorgegaan, om ſtraks aan dezelve hare plaatſen te geven en het uitnemendste uit haar eigen midden in het onze over te planten; niet alleen deze, zeggen wij, maar ook de voornaamſte onzer Hollandſche, Zeeuwſche, Gelderſche, Stichtſche ſteden, beſtonden reeds als zoodanig, toen Amſterdam onder de grafelijke regeering van Floris den Vijfde nog niet meer dan een onbemuurd en onbevrijd ſtedeke was. Eerst met het uiteinde der dertiende eeuw, en dus na de uitſterving van ons eerſte Grafelijke ſtamhuis in Holland, werd de naderhand zoo beroemde wereldſtad werkelijk eene *ſtad*. Straks nam zij in omvang, welvaart, en uitbreiding als met reuzenſtappen toe, doch bleef nog ſteeds verre ten achteren bij den weelderigen bloei van ſteden als Brugge, Gend, en reeds veel vroeger Leuven, of eenigen tijd later, Antwerpen. Laatstgemelde plaats was als wereldkoopſtad in de zestiende eeuw, wat in de vijftiende Brugge geweest was, en boven beiden, Amſterdam ſtond te worden onder eene gantsch nieuwe bedeeling van Staat en Kerk. Doch ook voor de Hervorming, en bepaaldelijk voor de Gereformeerde Kerk was Antwerpen in de tijden van derzelver vestiging in deze gewesten, wat vervolgens Hollands hoofdſtad werd, insgelijks in zeker opzicht in Antwerpens plaats. Amſterdam had evenwel mede, reeds vroeg het zaad der Hervorming ontfangen; doch zestig jaren moesten elkander opvolgen, eer deze ſtad nu (Ao. 1578) geheel van den zuurdeesſem der gezuiverde prediking doorzuurd, van de Spaanſche heerſchappij bevrijd werd, en kort daarop van eene Roomschgezinde regeering, die met alle de uitwendigheden der vroegere kerkdienst eerder als een dorrend blad afgeſchud, dan met geweld ter neder gehaald werd. Sedert, en vooral na dat in 1585 Antwerpen aan den Prins van Parma was overgegaan, om nimmer meer in de Republiek der vereenigde Gewesten weder ingelijfd te worden, nam Amſterdam de haar zoo kenlijk bereide plaats in, onder de hoofdſteden van Europa, zoo wel als in het binnenſte van den Nederlandſchen Staat. En gelijk deze nu het bolwerk van het Protestantismus, voor Europa en hare vrijheid, werd, zoo lag in Holland veelzins de kern van dien kleinen maar veelbeteekenenden Staat; in Amſterdam, in gelijke evenredigheid, die van de provintie, waartoe zij behoort; terwijl wederom de zedelijke kracht der hoofdſtad zelve berustte op haren nederigen en ſtillen, maar van Christendom, Hervorming, Oranje- en vrijheidgezindheid doortrokken middelſtand, gelijk hare ſtevige gebouwen op de palen en masten, gedreven en verborgen in den moerasſigen grond. Van daar dan ook de groote invloed ten goede door Amſterdam in hachelijke oogenblikken (men denke aan 1618, 1672, enz.) geoefend, zoo dikwijls hare Regeering (hetgeen niet altijd het geval was) in den ſtraks beſchreven zin van het lichaam des volks en der burgerij hare handelingen en gevoelens richtede. Ook in deze tegenwoordige hachelijke dagen kan nog die invloed met zegen vernieuwd worden, niet alleen met betrekking tot het Vaderland van binnen, maar ook naar buiten, voor een aanmerkelijk deel der Europeeſche bevolking; zoo ſlechts de ſtroom dezes tijds geen vernietiging maar ontwikkeling van echt voorvaderlijke, levendige Christelijke beginſelen te weeg brengt! Mocht onze Amſterdamſche middelſtand, bij deszelfs maar al te zichtbare verbastering en verachtering, bewaard worden van verdere, van algeheele ontzenuwing, verſlapping, ja, ontbinding, die het noodzakelijke gevolg zijn van nabootſing der uitheemſche ijdelheid, kweking van lichtzinnigheid in zeden, kleeding, levenswijze, vermenigvuldiging van tooneelvermaak, ſpel, zang, en dans, en wat dies meer is, onder alle klasſen en leeftijden van menſchen. Mochten hare hoogere en mindere ſtanden liever wederkeeren tot de degelijke eenvoudigheid der vaderen, dan wegloopen met de oppervlakkigheid en vroegrijpheid onzer ſchijnwijze eeuw! Mogen hare ſteeds onwrikbare trouw en verknochtheid aan Vaderland, Koning, en Oranje, niet op de wisſelende belangen van den dag, noch zelfs alleen de ongedwongene genegenheid des harten, maar daar te boven op de onverwelkbare beginſelen van Godsdienst en Geſchiedenis gegrond zijn! Moge, voor alle dingen, de prediking van Christus, de ware leer des kruisſes, luide worden gehoord, innig en ſteeds inniger ter harte genomen! Dan zoude zoo wel tijdelijke als geestelijke welvaart nog grootelijks voor Stad en Land, voor Kerk en Staat zich kunnen vernieuwen en uitbreiden; dan zoude, ſchoon ook de tijd der gronding harer prachtige Raad- en woonhuizen moge voorbij zijn, de heerlijkheid onzer Oud-Nederlandſche hoofdſtad nog, in nederigheid, ontzachelijk kunnen zijn, als van ouds; dan zoude de nalezing van den zegen der Vaderen overvloediger kunnen zijn, dan menig rijke oogst, uit later gezaaiſel afkomſtig. Dat geve de Verbonds-God van Nederland, de Onveranderlijke, wat ook verandere, genadig. *Zoo zij het!*

LECTUUR.

»De Lectuur is voortgebragt geworden
»om den geest bezig te houden, bij
»gebrek van eigene denkbeelden !"
MONTLOSIER.

» *Ziet toe hoe gij hoort!*" is de ſpreuk der Goddelijke Wijsheid; en als hiermede in verband ſtaande mogen wij de waarſchuwing beſchouwen: » *Ziet toe hoe en wat gij leest!*" Het lezen, in vroegeren tijd, meer de bezigheid van diegenen, die bij uitſluiting geleerden waren, is thans eene volksbehoefte geworden; en dewijl van den eenen kant de kennis in vele opzigten hierdoor toegenomen is, zijn de nadeelige gevolgen, van die dikwijls ontijdige of overdrevene voeding van den geest door gedachten van anderen, niet te miskennen. Er is eene wijze van lezen bij velen, helaas! in zwang, die meer tot verſtomping dan tot opheldering dient; en men vindt menſchen die jaren lang lazen, en alleen eene verwarring van verſchillende gevoelens daarvan hebben overgehouden, zonder dat hunne denkbeelden daardoor eenige meerdere helderheid verkregen hebben. In de wapenrusting des geloofs kan men ook de grootste vijanden des Evangelies in de hand nemen, en nut daarvan hebben, indien het God behaagt om ons de nietigheid hunner tegenwerpingen te doen zien en den

grond hunner vijandſchap in de diepte van het menſchelijk bederf te doen opſporen; en houden wij daarbij in het oog dat wat niet uit den geloove is, zonde is. Maar is het zoodanig dat wij lezen? of is niet veel meer ons lezen meestal de voldoening eener ijdele nieuwsgierigheid, of eene poging om die ledigheid, die ieder mensch in ſommige oogenblikken gevoelt, en die hem moet doen erkennen, dat zelfs het grootſte geluk, dat deze aarde kan aanbieden, niet in ſtaat is om zijne behoefte aan een onvergankelijk heil te vervullen, te verdringen, door ons in eene denkbeeldige wereld te plaatſen, waarin wij te meer voortdroomen, naar mate de wezenlijkheid ons meer tegenſtaat?

Ten gevolge van het ons inwonend bederf vinden wij trotschheid en zinnelijkheid in al de uitgangen van ons hart als ingeweven. Van daar dan ook de vreugde die het kind al ſpoedig gevoelt, bij de geſchiedenis der helden van Griekenland en Rome, die hem een denkbeeld van menſchelijke grootheid geven, dat tegen den onderworpenen toestand, waarin hij zich meent geplaatst te zien, afſteekt; en nu troost hij zich over zijne vernedering of zijnen geringen invloed, wanneer hij in verbeelding met Miltiades het leger der Perſen ſtuit, of met Hannibal over de Alpen trekt. Hij begint met ſlechts naar ware gebeurtenisſen te verlangen, doch naar mate bij eenen verderen leeftijd zijn ſmaak nu bedorven is, zoekt hij ook meer in het rijk der verbeelding rond te waren, en doet de helden der geſchiedenis door die der Romanwereld vervangen. Nu wordt de zinnelijkheid, door schilderingen van eenen anderen aard, en die haren weêrklank in het jeugdige hart hebben, aangelokt en geprikkeld. De Lectuur is nu vaak niet meer eene uitſpanning of eene bezigheid, maar eene drift, een zwijmeldrank, een dronkenſchap als van ſterken drank, die onontbeerlijk geworden is, en waaraan pligten en betrekkingen dikwijls op de ſchandelijkſte wijze worden opgeofferd.

Helaas! niet het lezen zelve, maar de wijze waarop het geſchiedt; het lezen zonder doel, is een dreigend gevaar; want niets is onverſchillig, en wat ons niet tot God voert, leidt ons van Hem af. Een wel opgevoed mensch zal kwaad en onzedelijk gezelſchap ſchuwen; en echter hoe dikwijls is de ſlotſom van het kwaad, hetgeen dit gezelſchap hem geleerd zoude hebben, in een bevallig ingebonden boek, dat in zijn huisvertrek ligt, opgenomen. Men bedriege zich niet: het gif is overal te vinden! het toont zich niet alleen in die werken, wier schrijvers als ongeloovige bekend ſtaan, het regeert in alles hetgeen wij in handen nemen; tot in de nieuwspapieren, die voorgeven geene kleur te bezitten, en die roemen in hunne gewaande onzijdigheid; daar er geene zoodanige onzijdigheid beſtaan kan, en alles, indien men diep doordringt, of uit het ſtandpunt van den Christen, of uit dat eener vijandige wereld geschreven is. Wie heeft ooit die onzijdigheid bewaard? De koudſte dagbladen verliezen hunne onverſchilligheid, wanneer de zoodanigen moeten beoordeeld worden, die, niet in den geest der eeuw inſtemmende, voor dweepers worden uitgekreten, en tijdſchriften die voorgeven buiten alle godsdienstgeſchillen te ſtaan, laten echter geene gelegenheid voorbij gaan, om bij voorbeeld nu eens de godsdienstige gevoelens van eenen Helmers te roemen, dan weder eene bijzondere bedeeling Gods in den Bijbel op eene natuurlijke wijze te verklaren. Dit gif vindt men nog meer in die maandſchriften, die met zooveel graagte gelezen worden, en die er ſinds jaren op uit geweest zijn, om leerſtellingen, welke niet naar hunnen ſmaak zijn, in een hatelijk daglicht te plaatſen. Men vindt het in reisbeſchrijvingen, die met de meeste oppervlakkigheid, al hetgeen hunne beſchouwing hun opleverde, naar hunnen bekrompenen gezigteinder beoordeelen, en aan alles eene kleur geven, die alleen uit vooroordeel en laster oorſpronkelijk is, en die dikwijls den lezer, voor jaren tegen de waarheid, of de verdediging derzelve, innemen. — Men vindt het eindelijk in zoogenaamde ſtichtelijke lectuur, waarin men de ſchijnbare oneffenheid van het woord Gods door fijn geſponnene redeneringen effen tracht te maken; waarin de waarheid en logen dikwijls vermengd worden, terwijl in anderen dat zout ontbreekt, door hetwelk het Evangelie, ook in onzen tijd, als ergernis voor den Jood en dwaasheid voor den Griek openbaar moet worden.

En echter die ontzettende vermenigvuldiging van boeken in onze dagen, heeft ook nog dat nadeel, niet zoo zeer dat men te veel leest, als dat men dikwijls niets leest, en dat onze wetenſchap zich bepaalt tot de kennis der boeken uit titels of beoordeelingen. Men gewent zich aan eene oppervlakkige beoordeeling der ſlotſom uit ieder werk, zonder die ſlotſom aan de eeuwige bron van waarheid te toetſen. Men vergeet, dat er geene noodzakelijkheid is om met alles bekend te zijn; dat het er voor onze zielen niet op aankomt, om de duizende wegen der dwaling, maar om den éénen weg der waarheid te kennen. Zoo heeten velen het dan met hunnen tijd voortgaan, wanneer zij met dezelfde onverſchilligheid de ſtelſels der mode-philosophie, die dagelijks veranderen, of de verdediging der waarheid die uit God is, met den meesten spoed hebben doorgeloopen, zonder van den eenen kant afſchuw, van den anderen kant liefde en dankbaarheid gevoeld te hebben. Deze ſtemming is misſchien nog de gevaarlijkſte van allen; want de geestdrift van den jongeling voor zijne geſchiedenis of romanwereld is eene dikwijls nog afgaande koorts; de zaden des verderfs, in dag- en maandſchriften vervat, worden dikwijls door den wind des daags en de bezigheden des levens weder weggedreven; maar heeft eens de waarheid haren hoogen ernst voor ons verloren, meent men eens dat dezelve in het midden van dien tegenstrijdigen vloed van gevoelens niet meer te vinden is; ja dat er geene waarheid, die voor allen geldig is, beſtaat; dan verzinkt ook de ziel in een zee van twijfelingen, waar zij geen anker weet uit te werpen. Zij heeft den tijdgeest leeren onderſcheiden, die onder ſteeds verſchillende vormen voortſnelt; — maar wat zal haar dit baten, wanneer het uur ſlaat, waarin het er op aankomt, of zij waarheid gekend, en of zij voor zich zelven deel daaraan heeft gehad?

Voor iederen stand en iederen ouderdom derhalve heeft de Lectuur eigenaardige gevaren. Terwijl voor de hooge kringen der Maatſchappij de geheel verwilderde Franſche

letterkunde onzer dagen openſtaat, die niet alleen beneden het peil van Godsdienst en zedelijkheid, maar van alle eerbaarheid en menſchelijk gevoel gezonken is, is er ook onder de mindere klasſe reeds veel verderfelijks verſpreid, en de Comedieboekjes en Romans hebben aldaar ook reeds veel ingang gevonden. Welke verleiding ligt er nu voor den geleerden en ſtudeerenden in die menigte ſchrijvers, die door de listigſte voorſtellingen de geopenbaarde waarheid in de ſchaduw ſtellen, ten einde hunne, zoo het heet, meer verlichte begrippen ingang te verſchaffen! Wat gevaar ligt er niet voor hem, bij wien het natuurlijk godsdienſtig gevoel opgewekt is, in die werken, die voorgeven aan deze behoefte op eene ſtichtende wijze te voldoen, en die ondertusſchen den God hunner verbeelding, niet den weg des levens in Christus verkondigen!

Poëzij is minder dan voorheen gezocht. Immers zijn de genietingen des levens, eer, rang en geld thans eene grooter behoefte dan de droomen der verbeelding; van daar dan ook dat men minder ontleedt, minder uiteenzet dan voorheen, in alles over de middelen heen wil treden om onmiddellijk tot het doel te geraken. In den tijd onzer vaderen werd in het theologiſche vak de uitvoerige ſchriftuitlegging de Engelsche Godgeleerden vertaald. Alle godsdienſtige en zedekundige onderwerpen werden in uitgewerkte vertoogen behandeld, en zelfs de Roman leverde onder de pen van Richardſon, eene tot in de minste kleinigheden gaande ſchildering van de menſchelijke hartstogten op. De ſmaak is ſedert in alle opzigten veranderd, en men heeft in alles den weg korter gemaakt. Onze tijd toch is zoo vol van gebeurtenisſen en lotwisſelingen, zoo vol van verwachting van nieuwe ſchokken, dat de kalmte ook uit de huisſelijke betrekkingen ſchijnt gevloden te zijn, en hierdoor nog de oppervlakkige kennis en de oppervlakkige lectuur vermeerderd wordt. Nooit werd er zoo veel geſproken over letterkunde, nimmer werden er zoo vele boeken geſchreven, en daarbij beſtond er misſchien nimmer een tijd, waarin er zoo weinig werken van langen adem gelezen werden.

Wij leven in eene eeuw van overſpanning. Geen bezit, geen roem, geene verkregene waardigheid, in den eenen of anderen tak van nijverheid, of ondervinding in eenig vak van geleerdheid, geeft rust of zekerheid, daar iedere dag nieuwe uitvindingen, nieuwe ontdekkingen aan den dag brengt, en hetgeen dat eens vastgeſteld ſcheen, terſtond van alle kanten beſtreden wordt. De leeslust wordt bij zoo veel dat uitkomt gedurig geprikkeld en nimmer voldaan. Pieter Nieuwland zeide eens tot een zijner vrienden: dat hij na een paar jaren voornemens was niet meer te lezen. Het is hem niet vergund geworden dit voornemen ten uitvoer te brengen. — Er is dagelijks behoefte aan nieuw voedſel, en hoe weinig daarvan gaat behoorlijk in voeding over. Allen zijn wij kinderen van onzen tijd, en hij zelve die deze ſtem verheft, gevoelt hoezeer hij ook nog door dien geest, welken hij aanklaagt, bevangen is, en hoe dikwijls het hem aangenaam en ligter valt, een ander voor zich te laten denken en ſpreken, en op boeken en aanhalingen te ſteunen; hetgeen ſteeds zooveel gemakkelijker is, dan die worſtelſtrijd des gemoeds, waardoor de wezenlijke kennis op overtuiging gegrond, in onze harten wasdom ontfangt.

Waartoe moeten dan nu deze wenken ſtrekken? Zoo wij hopen daartoe, om ons opmerkzaam te maken op hetgeen wij lezen, en hoe wij lezen. In hetgeen wij als een bloot tijdverdrijf beſchouwen ligt dikwijls de grond van groote verkeerdheden. Duizende gedachten overſtelpen, vaak onder het lezen, ons onbewaakt gemoed, en trekken hetzelve van de eenige bron der waarheid af. Zoo wij niet bewaard worden, hoe zullen wij ons zelve bewaren? Zoo wij geen doel voor oogen hebben, hoe zullen wij tegenſtand bieden? In den middelijken weg is veel goede raad te geven. Hier mag men die orde aanprijzen, die ook in het lezen zoo veel nuttigheid heeft; hier mag men nu de jongelingen en ſtudeerenden toeroepen: Lees met de pen in de hand! doorblader minder boeken, maar geef u zelven rekenſchap van hetgeen gij leest! Aan den Christen zij echter herinnerd, dat ook die bezigheid bij hen ter eer van Christus geſchieden moet; en wanneer hij belijden moet, hoe dit bij hem ontbreekt, dan worde hem getoond hoe God het den zijnen uit genade ſchenkt: hoe Paulus zelfs tegen de heidenen *hunne eigene Profeten* (Tit. I. v. 12) aanhaalde, hoe Augustinus zijne heidenſche geleerdheid ter eer des Evangelies wist te gebruiken; hoe de hervormers ook menſchelijke kennis ontvingen om in den ſtrijd tegen Rome pal te ſtaan; en wij zullen leeren vertrouwen, dat evenzeer in onze eeuw dengenen die gelooft alle dingen zullen medewerken ten goede, en dat zelfs de listige aanvallen van den vijand onzer zielen waarvoor wij in onze dagelijkſche lectuur gedurig bloot ſtaan, zullen afſtuiten op dat ſchild des geloofs onder welks bedekking alleen, wij in het uur des ſtrijds kunnen pal ſtaan.

SPREUKEN.

Daar is geene Theodicee mogelijk, die een voetſtap verder gaat dan de Openbaring; en die eene andere zoekt, wikkelt zich in de ſchrikkelijkſte verwarring.

BILDERDIJK.

Men heeft juist opgemerkt dat de volkomenſte onpartijdigheid niets anders zoude zijn dan de onverſchoonlijkſte partijdigheid.

WACHLER.

Het leven van den enkelen mensch vertoont ons het leven des volks in het klein. Van daar dat ieder in de richtige beſchouwing zijns eigenen levens den ſleutel der geſchiedenis, datgeen hetwelk hem het leven der volkeren verklaart, vinden kan.

HERDER.

Krachtdadige dwalingen zijn krachtig alleen door de waarheid, die onder dezelve verborgen, en door dezelve verbasterd is. Om gene te beſtrijden, moet men deze zooveel te ſteviger vasthouden, zoo veel te inniger verstaan.

* * *.

TE AMSTERDAM, BIJ G. VAN PEURSEM, IN DE NIEUWE SPIEGELSTRAAT BIJ DE KERKSTRAAT.